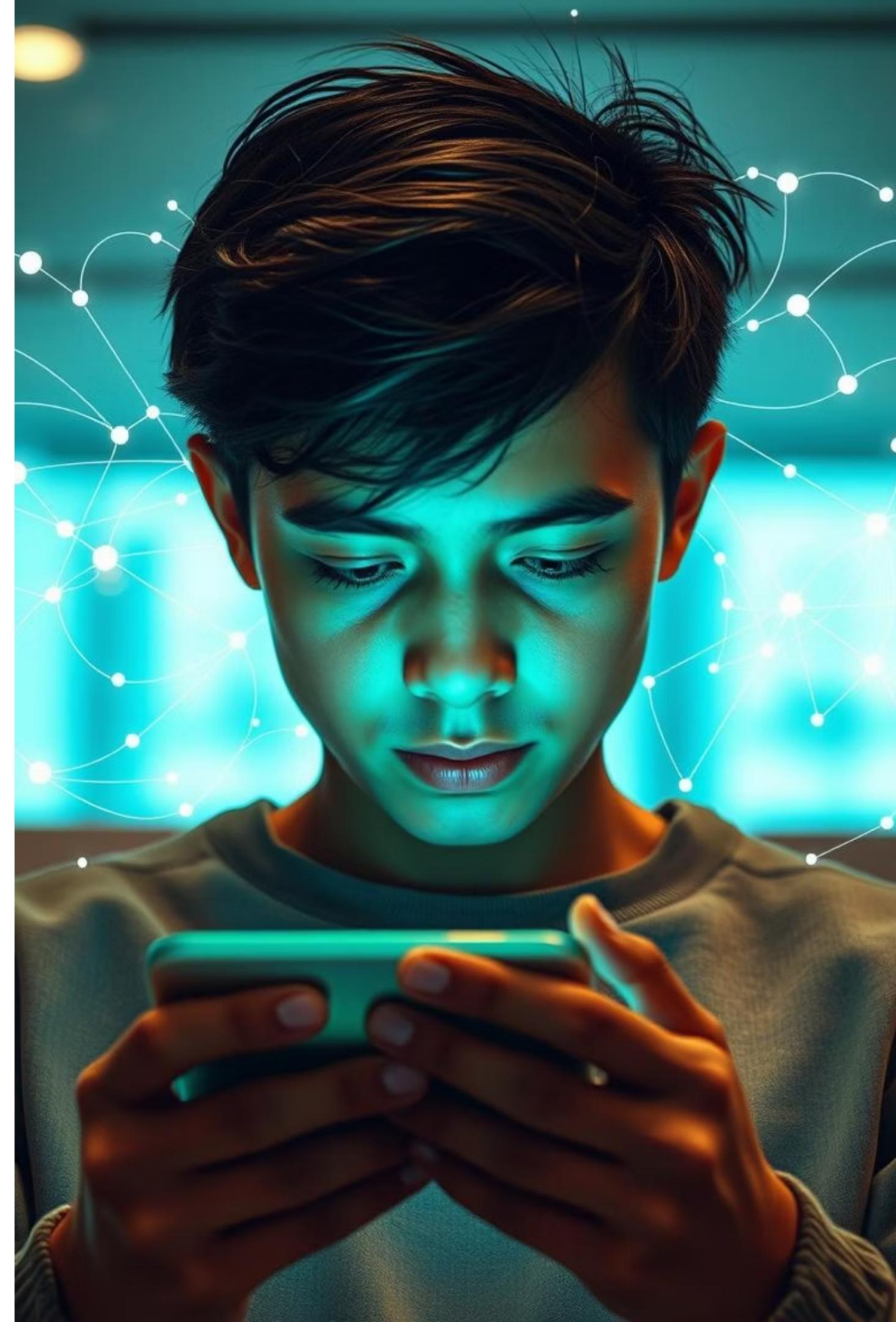


FEYK-NYUS, MANIPULYATSIYA VA FAKTCHEKING: MEDIASAVODXONLIKNI RIVOJLANTIRAMIZ

Zamonaviy raqamli makonda o'quvchilar har kuni haqiqiy ma'lumotlar noto'g'ri ma'lumotlar, soxta va manipulyativ materiallar bilan aralashgan ulkan ma'lumotlar oqimiga duch kelishadi. Ayniqsa, dunyoqarashi va tafakkuri shakllanish bosqichida bo'lgan o'smirlar bunday tahdidlar oldida ojizdirlar.



KIRISH

Dars maqsadi

Ushbu darsning maqsadi o'qituvchilarga soxta ma'lumotlar muhiti qanday tuzilganligini tushunishga yordam berish, manipulyatsiyaning asosiy mexanizmlarini aniqlashni o'rganish va bu ko'nikmalarni o'z o'quvchilariga yetkazishdan iborat.



Ijtimoiy tarmoq algoritmlari

Voqelikni idrok etishga qanday ta'sir ko'rsatishi.



Dezinformatsiya shakllari

O'smirlar muhitida qaysi shakllari ko'proq uchrashi.



Mediasavodxonlikni o'rgatish

Maktab o'quvchilarini faktlarni tekshirishga qanday o'rgatish.

Soxta xabarlar o'smirlar tafakkuriga qanday ta'sir qiladi?

O'smirlar tashqi ta'sirlarga beriluvchan bo'lib, ularda tanqidiy fikrlash, faktlarni fikrlardan ajratish qobiliyati endigina shakllanmoqda. Agar ular yolg'on ma'lumot olsalar, bu e'tiqod sifatida mustahkamlanib, ularning xatti-harakatlari va tanlovlariga ta'sir qilishi mumkin.

Shov-shuvli sarlavhalar

Hissiy ta'sirga sabab bo'ladi va faktlardan ko'ra kuchliroq esda qoladi.

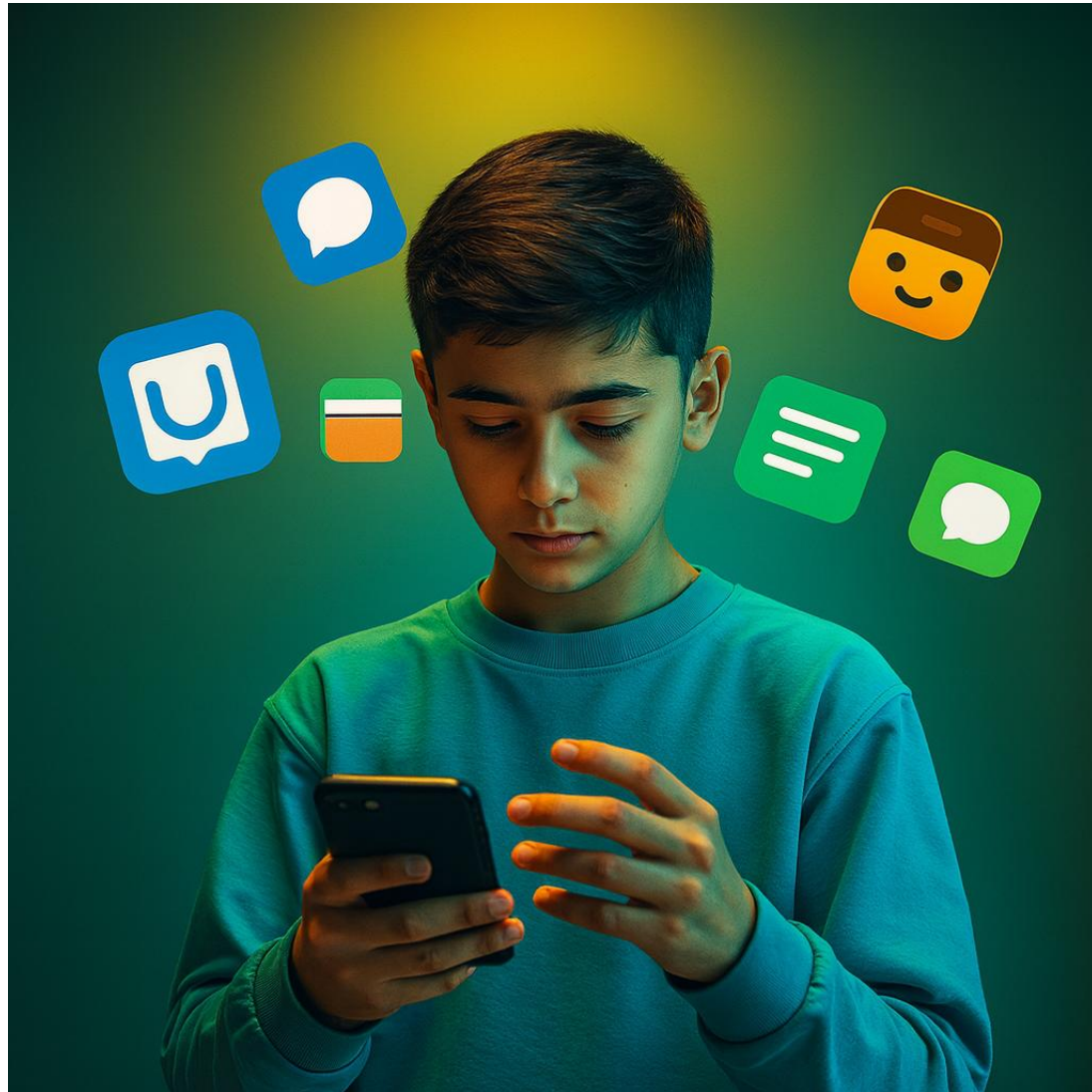
Fitna nazariyalari

Sodir bo'layotgan voqealarga "maxfiy tushuntirishlar" taklif qiladi va maxsus "xabardorlik" tuyg'usini yaratadi.

Yarim haqiqat

Haqiqiy faktlar buzib ko'rsatiladi yoki kontekstdan yulib olingan holda taqdim etiladi.

Dezinformatsiyaning xavfli shakllari



Xalqaro tadqiqotlarga ko'ra, o'smirlar boshqa yosh guruhlariga qaraganda ko'proq manipulyativ yangiliklar qurboniga aylanishadi, ayniqsa, Instagram, TikTok va YouTube'da ma'lumotlar vizual shaklda taqdim etiladi va tezda tarqatiladi.

- Bu dunyoning noto'g'ri manzarasini shakllantirishi mumkin.
- Xavotir, tajovuzkorlik va avtoritetlarga ishonchsizlikni kuchaytirishi mumkin.

Pedagoglar nimalarni bilishlari muhim?

1 Hissiy manipulyatsiyani aniqlov

O'smirlar har doim ham hissiy manipulyatsiyalarni aniqlay olmaydilar va "ishonchli" deb eshitiladigan manbalarga ishonishga moyil bo'ladilar.

2 Tanqidiy fikrlashni shakllantirish

"Buni qanday tekshiramiz?", "Bundan kimga foyda?" kabi savollar bilan yangiliklarni sinfda muntazam muhokama qilish tanqidiy fikrlashni shakllantirishga yordam beradi.

3 Psixologik mexanizmlarni bilish

Ta'sir ko'rsatishning psixologik mexanizmlarini bilish (takrorlash effekti, guruhli fikrlash, buzib ko'rsatishni tasdiqlash) o'quvchilarga axborotga ongli munosabatda bo'lishga yordam beradi.



Algoritmlar va filtrlar: "axborot pufagi" qanday shakllanadi?

Ushbu bo'limda biz ijtimoiy tarmoq algoritmlari qanday ishlashini va nima uchun buni pedagoglar tushunishi va bolalarga tushuntirishi muhimligini muhokama qilamiz.

Bugungi kunda aksariyat o'smirlar yangiliklarni maktab darslari yoki kitoblardan emas, balki qisqa videolar va ijtimoiy tarmoqlardagi tasmlardan bilib olishadi. Shu bilan birga, ular ko'pincha algoritmlar kontentni ishonchlilik mezonini bo'yicha emas, balki model bo'yicha tanlayotganini anglamaydilar.

Axborot pufagi nima?

Bu foydalanuvchi doimiy ravishda bir xil turdagi ma'lumotlarni, o'xshash qarashlarni va o'z e'tiqodlarining tasdiqlarini ko'radigan ta'sirdir.

Algoritmlar e'tiborni "ushlab turish"

Algoritmlar e'tiborni "ushlab turish" uchun muqobil fikrlarni yashiradi.

Radikallashuvga moyillik

Bu o'smirlarni radikallashuv, soxta, targ'ibot va hissiy charchashga moyil qiladi.

Misol: o'quvchi "fitna nazariyasi" haqidagi bir nechta rolikni yoqtiradi - algoritmlar o'xshash kontentni ko'proq ko'rsata boshlaydi, bu esa o'smirda "hamma shunday deb o'ylaydi" degan tuyg'uni shakllantiradi va muqobil fikrlar dushmanona bo'ladi.

O'qituvchilar diqqatiga



Ijtimoiy tarmoqlar "ko'zgu"

TikTok, Instagram va YouTube "dunyoga oyna" emas, balki "foydalanuvchi odatlarining ko'zgusi" ekanligini tushuntiring.



Savollar berishga yordam bering

Bolalarga quyidagi savollarni berishga yordam bering: Buni kim joyladi? Nega buni menga ko'rsatishadi? Boshqa fikrlar qayerda?



"Pufak"dan chiqish usullari

"Pufak"dan chiqishning oddiy usullarini taklif qiling: ongli ravishda ma'lumotlarni qidirish, turli manbalarga obuna bo'lish, tanqidiy fikrlashni rivojlantirish.

Tavsiya etilgan faoliyat: o'quvchilar bilan ularning tasmasi qo'shnining tasmasidan qanday farq qilishini muhokama qiling. Nega ularga har xil ko'rsatiladi? Bu algoritmlarning ishlashi haqida nima deydi?

Manbalar va vizual kontent tekshiruvi: soxta kontent qurboniga aylanmaslik yo'llari

Uchinchi bo'lim zamonaviy raqamli muhitda juda zarur bo'lgan matnlar, tasvirlar va videolardagi soxta ma'lumotlar va manipulyatsiyalarni aniqlashga yordam beradigan amaliy vositalarga bag'ishlangan.

O'smirlar yolg'on yoki noto'g'ri ma'lumotlarga tobora ko'proq duch kelishmoqda:

- Soxta iqtibosli memlar;
- Go'yoki rasmiy hisoblardan olingan skrinshotlar;
- Kontekstdan yulib olingan bayonotlar videolari;
- Soxta hisoblardan provokatsion postlar.

Ularning ko'pchiligi ma'lumotlarni tekshirmaydi, ko'rganlarining barchasini haqiqat deb qabul qiladi. Bu ularni, ayniqsa siyosiy, mafkuraviy va tijorat maqsadlaridagi manipulyatsiyalar oldida zaif qiladi.

Pedagog nimalarni bilishi va o'quvchilarga nimalarni o'rgatishi kerak?



Manbalarni tekshirish

Muallif kimligini, sayt domenini va nashr sanasini tekshiring.



Vizual kontent bilan ishlash

Video parchasi yoki surat kontekstdan kesib tashlanmaganini tekshiring.



Hissiy ta'sirni tahlil qilish

Post juda hayratlanarli yoki "haqiqat bo'lishi uchun juda yaxshi"mi? U qo'rquv, nafrat yoki o'ziga xoslik tuyg'usini manipulyatsiya qiladimi?

O'qituvchining asosiy vazifasi nafaqat himoya qilish, balki maktab o'quvchilarini hayotda to'g'ri yo'l topishga yordam berish, mediasavodxonlik va tanqidiy fikrlashni rivojlantirishdir.